

Struinen

in de Amsterdamse Waterleidingduinen

nr. 113 | Lente 2022

Verpleegkundige
waant zich alleen op
de wereld

Libellen: magnifieke
luchtacrobaten

Fuut, dodaars en
ijsvogel dol op vis

waternet

waterschap amstel gooi en vecht
gemeente amsterdam

**Bezoekerscentrum
De Oranjekom**
Eerste Leijweg 6
Tegenover Vogelenzangseweg 21
2114 BH, Vogelenzang
T 020-6087595 | E awd@waternet.nl
Open: dinsdag t/m zondag
10.00 – 16.30 uur

Toegang
U bent elke dag van harte welkom tussen zonsopkomst en zonsondergang, ook buiten de paden.

- Toegangskaart verplicht vanaf 18 jaar
- Geen toegang voor honden
- Geen toegang voor fietsen en andere voertuigen
- Kijk voor alle voorwaarden op awd.waternet.nl

“De lente is
dubbel genieten”

Marleen Weijers-Keijzer (52) uit de Zilk is verpleegkundige in het speciaal onderwijs. Om te ontspannen struint Marleen wekelijks in de Waterleidingduinen.

“Mijn hart ligt volledig bij mijn werk als verpleegkundige. Ik ben daarvoor wel altijd binnen in een groot gebouw in Amsterdam. Cliënten eisen dagelijks mijn volle aandacht. Vooral de afgelopen twee coronajaren had ik, zoals veel mensen, meer behoefte aan ontspanning. Van voor- tot najaar ben ik daarom zeker eens per week in de duinen. Via ingang Panneland verlaat ik de verharde paden om vrij rond te struinen.

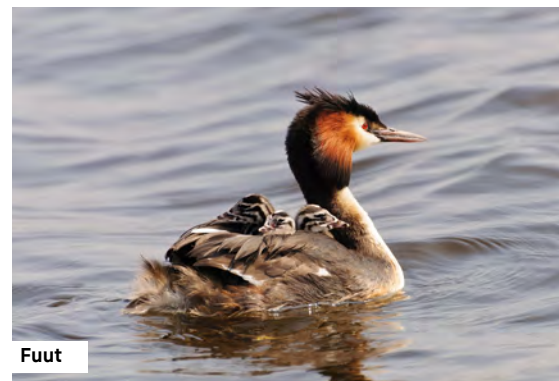
Dat mag hier en zorgt ervoor dat ik even alles kan vergeten en het hoofd kan leegmaken. De Waterleidingduinen is een bijzonder rustgevend natuurgebied. Er is nauwelijks afleiding. Fietsers zijn er niet en zo nu en dan is er hooguit wat werkverkeer. Zelfs als het bij de ingang druk is, kom ik verderop in het duin steeds minder mensen tegen. Struinend over zandpaden en wildsporen waan ik me alleen op de wereld. Dat is een mooie ervaring die ik geregeld deel met familie, vrienden en collega's. Die nodig ik uit voor een stevige duinwandeling. Nu de lente terug is, is het hier weer dubbel genieten.”

Viseters

Watervogels zijn komende weken weer druk met het paringsritueel en nesten bouwen. Voor de broedtijd leggen veel vogels ook een vetlaagje aan. IJsvogel, fuut en dodaars duiken hiervoor onder water op jacht naar voortjes en (stekel)baarsjes.

Fuut

Futen zijn het hele jaar te bewonderen in de Waterleidingduinen. Ook de broedtijd brengen ze hier door. Deze lente is het weer tijd voor het spectaculaire baltsritueel, waarbij mannetjes en vrouwtjes borst tegen borst een gracieuze paringsdans uitvoeren. Als de jongen uit het ei zijn, maken ze, warm gehouden op de rug van moeder fuut, hun eerste rondjes over het water. Zijn ze wat groter en in staat zelfstandig te zwemmen, dan wordt er driftig geoefend in onder water duiken en op visjes jagen. Alleen de eerste tien weken worden ze gevoed. Daarna kunnen jonge futen uitstekend voor zichzelf zorgen.

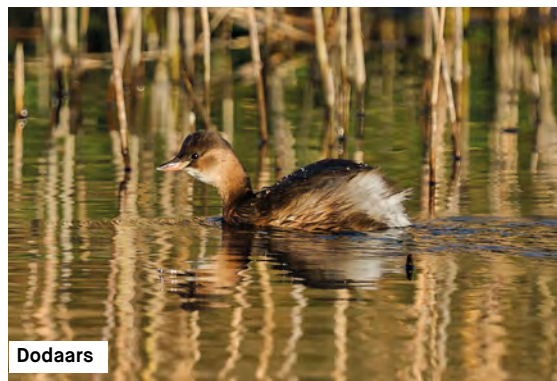
Fuut

Dodaars

De dodaars is een weinig opvallende watervogel uit de futenfamilie van amper 30 centimeter groot. Heeft een schuw karakter en verstopt zich bij de minste verstoring in oeverbegroeiing. Op het water duikt de dodaars bij onraad en kan dan tot een halve minuut onder blijven. Net als futen zijn het uitstekende jagers. Het belangrijkste voedsel zijn larven en insecten, kikkervisjes en kleine visjes. Het verenkleed verandert van zomer naar winter van donkerbruin met kastanjerode tinten in schutkleurig geelbruin. Dankt de naam aan de grijs witte dotje op het achterlijf.

Visdiefje

Kleine sierlijke wit gevederde vogel met zwarte 'helm' en rode snavel. Zijn nu en dan te zien van maart tot september. Vooral bij ruw stormweer op zee en aan het strand, dienen de duinen als vluchtplaats. Voedt zich met visjes uit kanalen en andere watergangen.

Dodaars

IJsvogel

De ijsvogel vist van overhangende takken en laat zich loodrecht in het water vallen. Vliegt als een schim razendsnel voorbij, in een kaarsrechte lijn vlak boven het water. In strenge winters met veel ijs komen ijsvogels al snel om van de honger. In de Waterleidingduinen is de water-

temperatuur redelijk constant en is er altijd wel sprake van enige stroming. Daardoor vriezen waterwegen minder snel dicht. In de duinen zijn tegenwoordig aardig wat ijsvogels te bewonderen. Ze houden zich op bij toevoersloten en winkanalen, waar zij zich voeden met kleine voortjes, insecten en kikkervisjes.

Steeds meer libellen in de duinen

paardenbijter

Het gaat goed met libellen in de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD). Het schone water, verstandig poelenbeheer, maar ook klimaat-opwarming zorgen voor een flinke toename. Bewonder deze fraai gekleurde luchtacrobaten langs duinpoelen en toevoersloten.

Een inspectierondje in de zomer van 2015 bezorgde Waternet-ecoloog en libellenkenner Vincent van der Spek een grote verrassing. In vier uur tijd telde hij maar liefst 19 exemplaren van de zuidelijke keizerlibel. Een maand later waren dat er op een andere route zelfs 21. Bij elkaar opgeteld was dat volgens Van der Spek niet alleen een record in de AWD, ook landelijk gezien was het aantal on- overtroffen. 'Vóór 2005 was deze fraaie zuidelijke soort in Nederland uiterst zeldzaam', noteerde Van der Spek in een onderzoekspublicatie.

Hemelsblauw

Inmiddels is de zuidelijke keizerlibel nog allermist een zeldzame verschijning. In 2021 telden onderzoekers in de AWD liefst 616 stuks. Jaarlijks wordt

de soort in grote aantallen waargenomen, naast algemene soorten en andere nieuwkomers met illustere namen als viervlek, lantaarntje, noordse witsnuitlibel, blauwe glazenmaker, vuurlibel en grote keizerlibel.

Grote keizerlibel

Die laatste soort is tijdens een rondwandeling nauwelijks te missen langs de waterkant. De grote keizerlibel is met een lijfje van 8,5 cm voor een insect aardig uit de kluiten gewassen. Mannetjes vallen bovendien op met hun haast fluorescerende groene kop en een hemelsblauw achterlijf. Met een magnifieke luchtacrobatiek jagen grote keizerlibellen op hun prooi. Daarbij scheren ze in hoge snelheid laag over het water. Bij het knip- peren van de ogen kunnen ze zomaar uit het zicht verdwenen zijn.

Libellen kunnen met hun vier, tot een decimeter brede vleugels snelheden bereiken van 50 tot 80 km per uur. Ze behoren niet alleen tot de snelste maar ook tot de oudste insecten op aarde. Uit fos-

siele resten blijkt dat libelachtigen al zeker 300 miljoen jaar rond vliegen. De relatief grote ogen puilen wat uit en zorgen voor een ruim blikveld en scherp zicht. Libellen jagen op insecten, maar zijn ook zelf prooi, bijvoorbeeld van boomvalken. De in het water verblijvende libellen worden in hun nimfstadium wel gegeten door vissen. Ook eten grotere soorten kleinere soorten en soms eten

Libellen behoren tot de snelst vliegende insecten en kunnen snelheden bereiken van 50 tot 80 km per uur.

gelijksoortige libellen zelfs elkaar. Libellen vliegen van lente tot nazomer, nabij water. Al zijn er ook soorten die grotere afstanden afleg- gen om langs bosranden insecten te vangen. Li- bellen leven dikwijls hooguit een maand. Als nimf

duurt de volwassenwording minstens een jaar. Die tijd brengen ze door op de bodem van sloot, poel of traag stromend beekje. Als nimfen volgroeid zijn, kruipen ze langs planten- en rietstengels uit het water, laten zich opdrogen, vervellen en gaan op jacht.

Libellenonderzoek

Marja Koning is lid van de libellenwerkgroep Zuid-Kennemerland van de Koninklijke Neder- landse Natuurhistorische Vereniging (KNNV). In de Waterleidingduinen doet ze met haar man Frans als sinds 1998 insectenonderzoek. Ze zien al tijden dat het uitstekend gaat met de AWD- libellen. Marja: "Libellen zijn voor de voortplanting afhankelijk van schoon, voedselarm water en van voldoende watervegetatie, waar de AWD in ruime mate in voorziet. Ook is er voor libellen voldoende voedsel aanwezig, zoals muggen, waar veel soorten zich tegoed aan doen. De waterrijke leef- omgeving van libellen heeft bovendien nauwelijks last van damhertenvraat. Al die gunstige voor- waarden zijn goed nieuws voor libellen."

Dat het uitstekend gaat met deze prachtige insecten, maakt het telwerk voor onderzoekers alleen maar interessanter. "Frans en ik tellen op vaste routes en op vaste plekken, zodat we door de jaren heen de aantallen en de soorten goed kunnen vergelijken. Onze telrondes duren vaak een hele dag. We maken dan heel wat kilometers en nemen proviand mee. Geregeld leveren tochtjes bijzondere waarnemingen op. Zo zagen wij vijf jaar terug op het Groot Zwarteveld onze allereerste

vuurlibel. Daar doen we het voor! Heel bijzonder is dat de ooit ook zuidelijker levende vuurlibel inmiddels geen zeldzame verschijning meer is. Nu maar hopen dat het op termijn ook goed komt met de vlinders in de Waterleidingduinen, want die hebben wel last van damhertenvraat. Zo eten damherten de planten waar vlinders in het voorjaar hun eitjes op afzetten. Hopelijk komt er een tijd waarin meer planten de lente overleven."

Nieuw: de AWD-libellenroute

Voor wie dit voorjaar kennis wil maken met de libellenrijkdom in de Waterleidingduinen is door Waternet speciaal voor dit doel een nieuwe libellenroute uitgezet. Op pagina 12 en 13 vindt u de beschrijving, een routekaartje en een weblink naar de uitgebreide digitale versie. Ook geven Marja en Frans Koning binnenkort weer hun libellenexcursie. Check de online activiteitenagenda op awd.waternet.nl.

'Poelenbeheer verbetert de insectenstand'

Duinpoelen zitten vol leven. "Dat vereist wel regulier onderhoud", vertelt Mirthe Wiltink, projectleider bij team Onderhoud & Beheer. Drie vragen.

1. Waarom baggert Waternet poelen?

"Poelen raken na verloop van tijd begroeid en slibben dicht door bladval. Poelen komen dan droog te staan. Dat is nadelig voor libellen, maar ook voor de rugstreeppad."

2. Waar wordt bij het opschonen zoal op gelet?

"Wij laten twintig tot veertig procent van de begroeiing staan, zodat er voor dieren schuilgelegenheid overblijft. Ook zit er leven in bodems met plantenresten en in riet. Daar zijn we natuurlijk zuinig op. Bij 'ecologisch beheren' van poelen maken we dan ook niet alle poelen tegelijk schoon."

3. Zijn er ook extra poelen gegraven - en wat leveren die op?

"Bij natuurherstelmaatregelen in het duin zijn er in 2016 een flink aantal extra poelen bijgekomen. Oevers zijn flauw aflopend, natuurvriendelijk ingericht. Goed poelenbeheer, met afwisseling in open, kale, poelen met voedselarm water en sterk begroeide poelen, houdt de insectenstand op peil."

5 vragen aan Jefta van Veelen

Wie ben je en wat doe je graag in de duinen?

Ik ben Jefta van Veelen en ik ben zeven jaar. Ik kom graag in de duinen om wilde dieren te zoeken, om in bomen te klimmen en om lekker te rennen en te wandelen.

Kom je hier vaak?

Best wel. Met mijn familie ben ik hier bijna iedere week wel een keer.

Hoe ben je geïnteresseerd geraakt in de duinen?

Ik vind het leuk dat ik hier zoveel dieren kan

zien. Ik speur graag naar vossensporen en zoek geweien van damherten.

Heb je nog iets 'gespot'?

Na het volgen van een vossenspoor zagen we na een uur het hol van de vos.

Heb je een tip voor onze lezers?

Zeker: voer nooit vossen, daar worden ze ziek van. Ook leerde ik dat je bij wilde dieren altijd op afstand moet blijven.

Net voorbij de ingang Zandvoortselaan ontvouwt het voorjaar zich. De sering toont paarse bloemen. Duindoorn en meidoorn staan komende weken in bloei. Aan de overkant van het Noordoosterkanaal kleuren alle populieren frisgroen. Ook oeverplanten laten zien dat het groeiseizoen is begonnen.

Libellen spotten, langs poel en duinrel

Deze afwisselende struinroute voert langs poelen, toevoersloten, kanalen en de prachtige Oosterduinrel. Bij zonnig weer en weinig wind treft u er met wat geluk vanaf april de grote keizerlibel, oeverlibel, witsnuitlibel en andere wonderschone soorten.

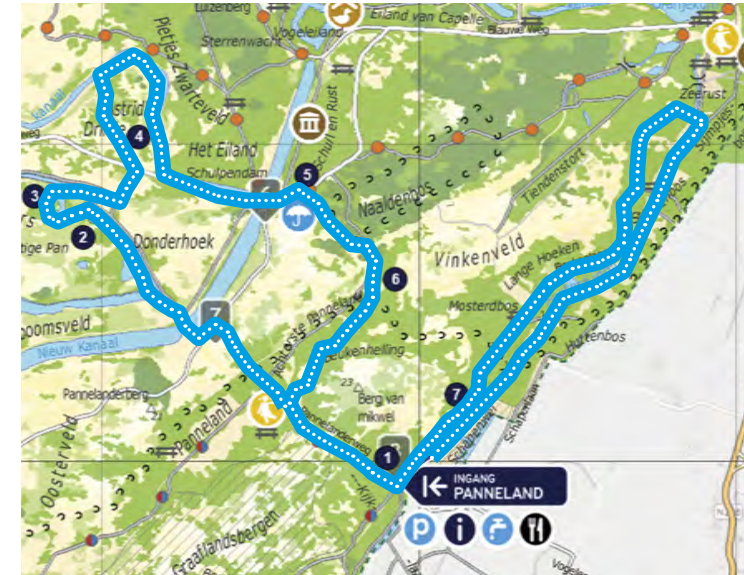
Libellen zijn afhankelijk van een waterrijke omgeving. Poeltjes met stilstaand, schoon kwelwater, riet en matige overige begroeiing zijn favoriet. De libellenroute heeft twee lussen langs poelen, toevoersloten en kanalen. Libellen jagen er op insecten boven en langs het water, of verschuilen zich in het riet. Ze landen graag op wat hoger gelegen stengels of uitstekende takken. Van daaruit overzien ze hun jachtveld en komen er in warm zonlicht op krachten.

De libellenroute voert over het zogeheten Eiland van Rolvers, voormalige weidegronden van boer

Rolvers die hier in de negentiende eeuw zijn koeien liet grazen. Het gebiedsdeel Strontige Pan herinnert aan de toenmalige veeteelt. Naast boeren waren vroeger ook jagers in de duinen actief. Verderop passeert u Astrid's Driftje. Een drift is een deel van een jachtgebied waar drijvers de drijfjacht beoefenen.

Duinrel

Een fraaie langgerekte routelus gaat langs de Oosterduinrel. Een duinrel is een door mensenhanden gegraven beekje waarin opborrelend kwelwater kan afstromen naar lager gelegen

In het kort

Naam: Libellenroute
Start: ingang Panneland
Lengte: 7,5 km
Duur: twee tot drie uur
Typering: deels over onverharde paden
Geschikt voor: struinliefhebbers
Routebeschrijving: via awd.waternet.nl. De cijfers op het kaartje corresponderen met de cijfers in de online routebeschrijving.

land. Het water stroomt over een zandige bodem, is zoet, voedselarm en helder. Langs en in het ondiepe water van de Oosterduinrel groeien water- en oeverplanten; voor libellen is dit de perfecte leefomgeving.

In de Amsterdamse Waterleidingduinen kunt u heerlijk wandelen over gemarkeerde paden. Ook mag u vrijuit struinen in het duin. Bekijk alle routebeschrijvingen en wandelkaartjes op awd.waternet.nl.

vuurlibel

Pas op voor teken!

Vanaf het vroege voorjaar zijn teken weer actief. Tip: check het lichaam na elke wandeling op teken. Kijk voor meer informatie op weekvandeteek.nl. Daar leest u hoe u een tekenbeet voorkomt, hoe u een teek verwijdert en wat zoal de symptomen zijn van de ziekte van Lyme.

Zitbanken met naam en nummer

In 2021 zijn alle zitbanken in de Amsterdamse Waterleidingduinen vervangen voor nieuwe exemplaren van duurzaam eikenhout. De banken zijn aan de rechterzijde voorzien van een naam- en nummerplaatje. Bij calamiteiten kunt u verwijzen naar de locatie van de bankjes.

Online foto van de maand

Neemt u wel eens foto's tijdens een duinwandeling, of komt u zelfs speciaal naar de Waterleidingduinen om foto's te maken? Upload dan uw fraaiste beelden op ons online platform awd.waternet.nl/beleef/fotos. Een deskundige jury kiest iedere vier weken

'de foto van de maand.' Op de fotopagina's kunt u ook vrijblijvend rond struinen. De foto's geven een fraai overzicht van de seizoenen in het duin. Foto's van de maand verschijnen ook op Facebook.

Werkzaamheden

De lente is paar- en broedtijd; een periode waarin vogels en andere dieren zo veel mogelijk rust verdienen. Daarom zijn er van 15 maart tot 15 juli geen noemenswaardige werkzaamheden in het duin. Grote klussen stellen we uit tot na de lente, zodat planten en jonge dieren ongestoord

kunnen groeien en bloeien. Komende maanden zijn de onderhoudsploegen vooral druk met werkvoorbereidingen en aanbestedingen voor klussen in het najaar. Maaiwerk in infiltratiegeulen en toevoersloten gaat vanaf 1 mei wel van start.

Tip van boswachter Gerard Voorjaarskleuren

Langzaam keert de lente terug in het duin. Grijze en bruine tinten verdwijnen en veranderen in alle kleuren van de regenboog. Jonge varens en vers gras zetten de bodem in talloze kleuren groen. Boomknoppen worden dikker, er ontstaan groene twijgjes en sommige takken laten de eerste lichtgroene blaadjes zien.

Nu er steeds minder damherten rondlopen, zijn wij benieuwd of er al meer bloeiende planten overblijven en zichtbaar zijn. In de met hekken afgesloten 'exclosures' waar herten niet kunnen grazen, is dit al goed zichtbaar. Van voor- tot najaar zien we daar weer de bloemrijke velden ontstaan die thuishoren in de duinen.

Ook kunt u straks weer genieten van opbloevende meidoorns met geurende witte en donkerroze bloemen die insecten aantrekken. Naast ontluikende planten, struiken en bomen verwelkomen we duizenden broedvogels. Fitis en tijftjaf zijn weer te horen en we zien verschillende soorten zwaluwen over de kanalen scheren.

Dat wordt genieten als ik denk aan de zang van karekiet en koekoek en het niet te evenaren lied van de nachtegaal. Ik nodig iedereen uit voor een afwisselende lentewandeling in de duinen. Zeker weten dat u daar geen spijt van krijgt.

COLOFON

Struinen is een uitgave van Waternet. Jaarkaarthouders kunnen zich gratis aanmelden via awd.waternet.nl.

Tekst en hoofdredactie:
Michel Verschoor

Ontwerp:
Noortje Boer

Aan deze Struinen werkten mee:
Gerard Scholten, Miranda Kok, Yanthe Otto, Gonneke Streng, Max van Steijn, Vincent van der Spek, Bas Brouwer, Maarten Jan van der Meulen, Maaike Maas

Fotografie:
Alwin Slomp (cover, p.3, p. 10/11 en 15 (portret), Dirk Jan Bol (4, 8, 9, 12, 15 en 16), Michiel Schaap (5,6),

Aad van der Voet (13) en Cees Determann (14).

Tips voor de redactie:
awd@waternet.nl
Vogelenzangseweg 21
2114 BA Vogelenzang

Amsterdamse
Waterleidingduinen

Jaarkaart

Koop uw
jaarkaart
online!

M/V

Icarusblauwtjes

Kijk voor actuele informatie over onze activiteiten en excursies op awd.waternet.nl